

Gulfiye GAYNULLiNA* Tercume: Fatih KUTLU

Dunya Kulturlerinde Toprak imgesi

Toprak; yeniden dogufun, ruhun yukselifinin, aslina donufun simgesidir. SabanToyu; en temel bayramdir; tanişmalarm, kavufmalarin, gonullerin coştugu andir. Vasiyet; yaşam ve olum sini- rim aşan tarti^masiz hakikat...

* Dog. Dr., Kazan Devlet UniversitesiTatar Filolojisi Fakultesi

Turn kulturler igin de aym oneme sahip ortak degerler vardir. G. Gagev; "*Butun insanlarigin bu ortak degerlerin kendi- ne has yapismi mill?imge teşkil eder.*"der. Daha yalin ifadeyle, bu milli imge dunya modelini oluşturur. "...turn milletler aym güneş, aym ay, aym gok kubbenin altinda yaşamaktadır. Hepsi aym anda dunya genelindeki tarih surecinin iginden gegmek- teler. Fakat bu surece farkh farkli yerlerden katiliyorlar, farkli topraklarda doguyorlar. Gelişim hizlari, dizemleri defarkhlik arz ediyor. Bundan dolayidir ki ortak deger anlayişi her millete gore degişmektedir." (2.17) Bu ortak degerleri araştırma; mill? fikir ve bakiş agilarındaki farkli ozellikleri ortaya gikarma imkamm saaliyor.

Turn kulturler igin ortak deger kabul edilen toprak imgesi mitopoetik olguda "*ana*" anlamina gelmektedir. Yeniden do- guş, ruhi gelişim, terakki, asla donijfu simgeleştirmektedir. (5.134) Ellin fikir akimi topragi; hayati var eden ana olarak ilahlaştirir. Atinalilarin turn sirli Elevsin misteriyelerini toprak kultij; hasat etme, tohumu muhafaza ve topragi işlemeyle baglantilidir. Toprak Ana; doguran, koruyan, nesli devam et- tirici olarak kutsallaştirilir. Rus Halki'nda "*Yalan soyleme, yerin kulagi var.*" "*Yeryuzuni sevdiğin kadarsev.*" atasozleri ta ilk ku- rulan Rus Devleti'nden bu yana vardir. Buyuk Seyyah Ahmet ibn-i Fazlan Bulgarların[ıdil Devleti (Volga Boyundaki bugun- k]j Kazan Tatarları'mn kurdugu, islamiyet'i kabul eden ilk Turk Devleti) ilahlaştirdigi on iki isim arasinda topragin oldugunu da yazmiştir.

Toprak imgesi, dunya edebiyatında geniş bir yer teş- kil etmektedir. Ateş, su, havayla beraber eski naturfilosofik dort ana unsurdan biri olarak milli dunyalari ve akillari tasvir eden metetal sifatında dunyamn tam gergevesini oluştur- maya imkan saglayici olarak gosterilmektedir. Alemdeki ha- yatin başlangicında bulunan yer-gok ikilisi turn kulturler igin ortak bir konu. Yeryuzunun oluşumuyla ilgili geşitli mitolo- jik tahminler edebiyata pek gok karakter getirmiştir. Yunan

Mitolojisi'nde kara; yani toprak(Geya) kaos sunucu dogar, Gok-Atayi (Uram) kendisinin oluşturduğu inanci hakimdir. Bu inangla ilgili Gesiod'un "Teogoniye"s\ndie şoyle denmektedir: "Once Kaos var olur, sonra geniş sineli Kara oluşur."

Geya; tabiat hayattaki her kişiye yardım eder inanci mit-lerden kaynaklanmaktadır. Kara-dogum, toprak-tabiat zinci-rini temellendiren tarihgi V. O. Klugevskiy Bati Avrupa ve Rus Kulturleri'ndeki goruş farklılıklarım tabiat olaylarıyla izah et-mektedir: "Tabiat zabtu rabt altmda olmadigmdan gok hizli de-gişkenlikgosterir."(9.69-72) Rus Filozofu N. Berdyayev'e gore vatan-memleket konspekti dine, ana- ya ve sevgiliye bagli olarak şekillenir.

(1.67)

Rus Edebiyatı'nda 1970'!! yıllar- dan sonra şekillenen memleket topragi -miili ahlak olgusu koy realizmi akimim oluşturmuştur. O dönemde bu akim, yegane resmi akim kabul edilen ve onun dişindakilere hayat hakkı tam- mayan sosyalistik realizmin ragmina millT ve ahlak? degerlere sahip yapı- siyla koyluyu yiiceltiyor, toprakta <jali- şaniari tasvir ediyordu. A. Soljenits'in "Matrena'mn Avlusu" (1959) "ivari Denisovig'in Bir Gunu" (1962), V.

Belov'un "Alişitişmiş iř" (1966), V.

Astavjev'in "Vedalaşma" (1957-1992),

V. şukşin'in "Kirmizi Kartopu" (Karto- pu: zeytinsi meyvesi olan kirmizi renk- te bir agag^ik) (1873), V. Rasputin'in "

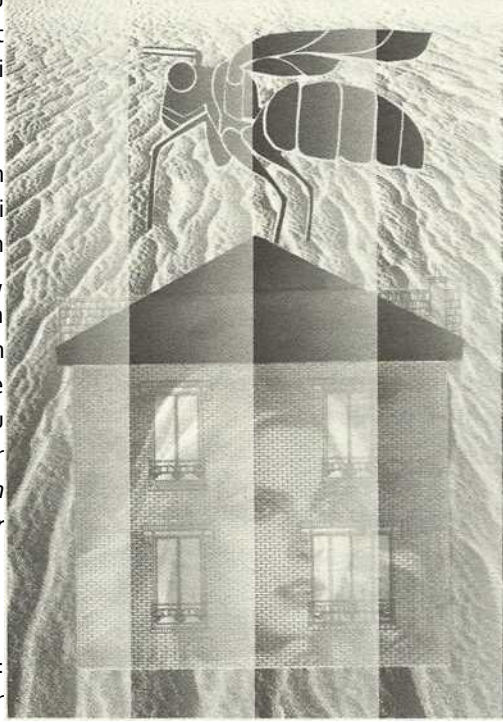
Son Sure" (1970) "Matera He Vedalaş- ma" eserlerinde toprak; insam, ahlaki degerleri koruyan olarak resmediliyor. Demek ki, 20. yuzyılda Rus kulturunde memleket imgesi mill? ahlakın temeli gibi go- rulmaktadır. Y. Stepanov'un fikrine gore, dunyaca bilinen M. Pri^vin, A. Surkov isimlerini memleket konspektinde adi ge- gen olgu baglamaktadır. (1.176)

Topragi işleyen milletlerde adi gegen imge farklı bir ře- kilde ele alımr. G. Gagev'in fikrine gore, topragi işleyen mil- letlerde efitlik; ozgurluk ruh haleti hukum surer: "Orada gali- şanlar eşittir, kimse kimsenin ne efendisi ne de kolesidir. Biz aym anneyi emiyoruz: Toprak ananın sevgisini ve uzuntusunu duyma hakkımızdır; buyuzdendir ki herkes bir onur sahibidir." (2.37).

20. yuzyilin altmışli yetmışli yıllarında Ayaz Giylecev, Emirhan Yeniki gibi yazarları hur ruhlu, onurlu Tatar milletinin

milli ruhunun kaybolmaya başlaması ciddi duşundurur. Mem- leket konseptinin Tatar Edebiyatı'nda bu dönemde aktuelleş- mesi tabiidir: Gergek hurluge heveslenen Tatar insam en once gegmiften gelen ruhunu korumak zorundadır. Memleket, asil diyar olgusunda bu temel millT ahlak olarak belirir.

Tatar Edebiyatı'nda memleket konsepti "butun hislerden daha kutsal, daha guglu his" (5.174) anlamı Emirhan Yeniki, Ayaz Giylecev, Muhammed Mehdiyev, Ahsen Bayanov'un nesirle- rinde, Tufan Minnullin ve Hay Vahit'in dramalarında vucut bulur.

Uzeyir^ayci

EmirhanYeniki'nin "MemleketTop- ragi" (1959) hikayesinde dedesinin va- siyetine kulak verip koye donen Klara igin asli-koy-memleket topragi sozcuk- leri aym şeyleri ifade eder. "bilmem ta neredeki 'memleket topragi' denen şey meghul ve de yabancı" his olmaktan "memleket topragi denilen aziz toprak" seviyesine gikar: "Ve Klara dmrunde ilk defa bunun boş bir soz olmadigim anla- di ve bu duruma son derece sevindi. ilk defa gok tabii olarak, memleket topragi- na, oz hemşerilerine, sadece sozle anla- tilan degil, kan damarlarında dolaşan bir yakmhhk, muhabbet duydu o..."(5.174) Masonlarda toprak; ana karm, ilk unsurdur. Emirhan Yeniki "Soylenemeyen Vasiyet" (1965) hikayesinde temel motifi "Memlekete muhabbeti; milletini unutmama, bijyuklere saygi duyma, ruh inceligi, temiz kalplilik" olarak niteler.(6.29). 4ki dunyayi; fani ve baki olam birbirine baglayan beyaz eşarph, onluklu, elbisesini şalvarmm buzmesine sikiştirmış kisa boylu zayıfgik bir nine" (4-8). işte bu Aknine'nin vasiyeti; gocuga anne karmnda yazılan, nesilden nesile gelen

sozcuk, başlangıç gibi kabul edilir: "iki sozunuzun birinde va- tan diyorsunuz. Pekiya Yolcutlu ne o zaman? Vatamn size enya- kin, en aziz pargasi degil mi o?" (4.35) Goruldugu gibi Emirhan Yeniki'nin nesrinde memleket konsepti olarak insan hayatınm temeini belirleyen manevi gucun, kaip guzelligi ve ruh saffeti oldugu vurgulanir.

Mitlerde Geya; sabirli, dikkatli, heybetli, surekli Őeklin- de bir inanç var. Onurlu, esaret kabul etmez Tatar Milletinin manevi gucu Ayaz Giylecev'in nesrinde Őemsigayan, Bibinur gibi anne imgelerine, toprak imgesinin yardimiyla netlik ka- zamr. Őemsigayan'in Mirveli'ye olan son sozlerinde; toprak, saban turgayi, Sabantoy imgeleri yan yana konur: "Bizim hal- kimiz asirlardan beri toprakla igli diŐhdir. iŐte bak, ben de geng kizken tarla iŐine olurdum. Bahar geldi mi, eve girmek bile iste- mezdin. Zordur, agirdiriŐ... Hasat zamam on sekizergun gorabi gikarmaya bile vakit olmazdi... Tarla dnuŐu kendimiziyataga zoratardik! Ama ne olursa olsun gokzevkliydi... O saban orakla- rmi mi dersin? Dedelerimiz boŐuna en sevdikleri kuŐlarma saban turgayi, en degerli en guzel bayramlarma Saban Toyu dememiŐ- ler... Ah ne coŐkulugegerdi Őu Saban Toylari!" (3.56) Toprak; ye- niden doguŐun, ruhun yukseliŐinin, aslina donuŐun simgesidir. SabanToyu; en temel bayramdir; tamŐmalarin, kavuŐmalarin, gonullerin coştugu andir. Vasiyet; yaşam ve olum simrini aşan tartiŐmasiz hakikat... Boylelikle hayatın anlamı, ruh yuceli- gine ulaŐma ^abasi, davramŐlarin esasını bu gabayla ol^mek, olum noktasından bunu degerlendirmek. Ayaz Giylecev'in ^emsigayan'i bu vasiyeti ger<;ekleŐtirme gorevini goruyor. Mirveli ise aslina donme yoluna adim atmiŐTatar Erkegi, emiridir. Mirveli koylulerinden bir avug toprak istiyor, kendi aslina donmek i^in, akrabalarından destek bekliyor. Ayaz Giylecev'in nesri toprak imgesini mitolojikolguda; buyuk bir sabir, ruh da- yanagi, yucelik anlamlarında sunuyor.

Memleket imgesine ait bu olgu Ahsen Bayanov'un nesir- lerinde de goze ^arpmaktadir. "TepeTarafm Uzun Hikayesi" (1969/1972) koyune annesini aramak için gidenTebrik adli ye- tim gocuk, kendisini butun koy halkmın geleceğinden sorumlu hissedecek kadar yakinlaŐir. Yazarın, delikanlımın annesinin mezarına gitmesi, TugaŐ Dede'nin, agaca; yakinların mezarı olduğunu soylemesi insan omrunu tarih, millet, memleket, vatan uggeniyle ortaya koymaktadır.

Memleket konseptini m i l IT, ahlaki temel gibi degerlen- dirme Muhammet Mehdiyev'in nesrini de sarmalamiŐtir. "Turnalann IndigiYerde" (1979) uzun hikayesinde yazar anne babasımın evine dunyadaki iyilik ve guzelligi; temel kutsal de- geri getirmek için yola gikar. BaŐka edebi ayrıntılar (toprak kokusu, elma agacı kokusu, traktor kokusu, ekin kokusu, bal, su,

balık, sıcak un kokusu, Kamer Teyze'nin hamami, yogur- du, Giylminisa'nın hamami, kurt lakaplı Eskiye'nin sekisi vb.) kutsallik misyonunu eda etmeye yardım eden ayrıntı duru- mundadırlar. Dogup buyudugu eve geri donme motifi, uzun hikayenin imge gizgisini teşkil eden boŐ tenha ev, Sabantoy, Őal orme, Ahiyar'in akardıyon galdigi anlarla baglantilidir. BaŐkahramanm yolunu memleket-gurbet-memleket uggeni oluŐturur. Yazar, SafiyAmca'nın agziyle memleketin ruh pinarı anlamına geldigini surekli vurgular: "Ne de olsa, pmar duruyor ya daha" altmiŐli seksenli yıllarTatar Piyesi'nde memleket-soy sop zinciri Hay Vahit veTufan Minnullin'in eserlerinde millTge- lenegi, soyu, milleti koruma Őeklinde tezahur eder.

Dunya kulturlerinde ^inlilerden gelen "Toprak ve sema; hepsi bir dunya" anlamım taŐimaktadır. Kulturlerde manevT- ahlaki degerleri yeniden ele alma, inŐa etme doneminde toprak sembolu her zaman guncelligini korumaktadır.

KAYNAKGA

- N. Bedriyev Sudba Rasiyi/N. Berdiyev-M.: Sov.Pisatel 1990 G. Gagev Natsiyonalmyi oprazi mira-G. Gagev- M.:Nauka, 1998.-430 s.
AyazGiylecevOgArfin Cir(Bir AvugToprak. AyazGiylecev/Saylanma eserler- KazanTR "Hatir" neŐriyati (Tarih), 2004-B. 136-209
Emirhan Yeniki Eytilmegen Vasiyet(Soylenemeyen Vasiyet) Emirhan Yeni- ki. Eserler. 5 tomda. 3. tom. Povestler-Kazan: Tatar Kitap NeŐriyati. 2002-B. 7-44
Emirhan Yeniki Tugan Tufrak- Emirhan Yeniki. Eserler 3 tomda. 3.tom. Hikayeler- Kazan. Tatar kitap NeŐriyati 1991-B.146-175 EmirhanYeniki, Hatirdegi tonner: Mekaleler, o^erklar, istelikler/E. Yeniki Kazan: Tatar Kitap NeŐriyati-1983-30 b.
N. Julyen Slovar simbolov/N. Julyen. ^elebinsk: Ural LTD, 1999-498 s.
Mifi narodov mira. Ensiklopediye (v 2 tomah) Gl.red. S. A. Tokarev- M. "So- vetskaya Ensiklopediye" 1998.- T.i. A-K.- 672s.
Yuri Stepanov. Konstanti: Slovar russkoy kulturi: izd. 3-e ispr. i dop-Yuri Ste- panov- M.: Akademigieskiy Proyekt, 2004- 992 s.